

KENTSEL TASARIM SÜRECİ VE YÖNTEMİNE İLİŞKİN BİR ALAN ÇALIŞMASI; ÇEŞME-DALYAN YERLEŞİMİNDE YENİ BİR YÖNTEM DENEMESİ

**Hülagü KAPLAN, Nuray BAYRAKTAR, Ayşe TEKEL*, Tahir ÇALGÜNER
ve Özge YALÇINER****

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Gazi Üniversitesi,
Maltepe, 06570, Ankara, *atekel@gazi.edu.tr, **ozgeval@gazi.edu.tr

ÖZET

Yaşanabilir kentsel çevreler oluşturulmasında planlama ve kentsel tasarım eylemleri önemli araçlardır. Birbirinden farklı olan bu iki kavram, kuşkusuz ki birbirini tamamlayan bir bütünü de ifade etmektedir. Planlama-kentsel tasarım eylemleri arasında kurulması gerekli çok boyutlu ilişkiler bütünü anlamlı çevreler oluşturulmasının ön koşuludur.

Genel olarak, fiziki yapının oluşum kararlarını içeren planlama eylemi fiziki yapıyı şekillendirme sanatı olarak tanımlanabilecek kentsel tasarım çalışmalarına önemli girdiler sağlamakta, yönlendirici olmaktadır. Planlama-kentsel tasarım arasındaki bu bütün- parça ilişkisi kentsel tasarım eyleminde farklı bir anlam kazanmaktadır. Optimal büyüklük ve bütünlükteki kentsel alanlarda, gerçekleştirilmesi gerekli kentsel tasarım çalışmalarında, parçaların bütünlüğü önem kazanmaktadır. Mevcut uygulamalar göstermektedir ki planlama-kentsel tasarım eylemleri arasında kurulması gerekli ilişkiler, kentsel tasarım eyleminin bütününde de kurulamamakta, kentsel tasarım çalışmaları dar kapsamda ele alınmaktadır.

Planlama ve kentsel tasarım eylemleri, Gazi Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 2. sınıf proje atelyesinin ağırlıklı konusunu oluşturmaktadır.

Amacı, yerleşmenin kuramsal açıdan ele alınarak, yerleşmenin yaşamsal ve mekansal olarak tanımlanması ve örnek olarak seçilen alanda daha yaşanabilir kentsel mekanların yaratılmasına yönelik planlama ve kentsel tasarım çalışmaları yapmak olarak saptanan atölye çalışmalarında; planlama-kentsel tasarım eğitimi, süreci ve yöntemleri önem kazanmaktadır.

Makale, 2001-2002 öğretim yılında, ŞBP 261 projesi kapsamında, Çeşme-Dalyan yerleşimi özelinde, atölye öğretim elemanlarınca gerçekleştirilen, planlama-kentsel tasarım çalışmaları arasındaki ilişkinin kavranmasında, kentsel tasarım çalışmalarında parçadan bütüne ulaşırken zorunlu görsel ve fonksiyonel ilişkinin kurulmasında etkin olan bütünleşik tasarlama yöntemi ile disiplinlerarası çalışmanın eğitim sürecinde hayata geçirilmesine olanak sağlayan, planlama- kentsel tasarım süreç, yöntem ve sonuçlarını tartışmaya açmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Planlama, kentsel tasarım, eğitim, bütünleşik yöntem.

A CASE STUDY ABOUT URBAN DESIGN PROCESS AND METHOD; A NEW APPROACH ON ÇEŞME-DALYAN SETTLEMENT

ABSTRACT

Urban planning and urban design actions are the important tools for creating livable urban environment. These two different concepts describe an integrated whole. Multi-dimensional relationships, which are necessary between planning and urban design actions, are the prerequisites for creating perceptual environment.

Planning actions that include decisions of design in general physical structure, provide important inputs and direct urban design studies which are the arts of shaping the physical structure. This relationship of whole and fragment between planning-urban design gain a different meaning in urban design. The fragments coming together have an importance in urban design studies made on all optimal-sized urban areas. The current applications show that the necessary relationships between planning-urban design actions cannot be built in all urban design actions, urban design studies are made in a narrow window.

The planning and urban design actions are the subjects of second-class studio in Gazi University, Faculty of Engineering and Architecture, Department of Urban and Regional Planning. Its aim is to define a life and space in a settlement, to make conceptual and theoretical approaches and to make planning and urban design studies on a case study area about livable urban space. Planning-urban design process and methods have a special importance in these studio studies.

This paper aims to open a discussion on process, method and results of planning-urban design, which can give opportunity to interdisciplinary work on educational process and integrated design methods that are active in visual and functional links. These links are necessary in order to understand, to reach the whole from urban fragments on Çeşme-Dalyan settlement by studio academic staff in 2001-2002 academic year.

Keywords: Planning, urban design, education, integrated method.

1. GİRİŞ

Çeşme-Dalyan yerleşimi planlama-kentsel tasarım çalışmaları, Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 2.sınıf atölye çalışması kapsamında gerçekleştirilmiştir. 2.sınıf atölye çalışmalarının amacı, kentsel okuma araçlarının kavranması, kent parçalarının irdelenerek, birbirleri ve kent bütünü ile ilişkilendirilmelerine dayalı olarak kentin kuramsal açımlarının yapılması ve bunların mekansal olarak ifadelendirilmesi olarak saptanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda, iki yarıyla bölünen ancak bir bütün olarak ele alınan 2.sınıf atölye çalışmalarının ilk yarıyılında yerleşimin kuramsal açımları yapılmakta, yerleşme yaşamsal ve mekansal olarak tanımlanmakta, örnek olarak seçilen alanda daha yaşanabilir kentsel mekanların yaratılmasına yönelik planlama ve kentsel tasarım çalışmaları yapılmaktadır.¹ 2. yarıyılıda ise örnek olarak seçilen alan üzerinde, yerleşme verilerinin karşılıklı ilişkileri, ekonomik ve sosyo-kültürel yapılar irdelenerek, geçmiş-gelecek bağlantısının fiziksel mekana yansıtılması; planlama sürecinde ölçekler arası ilişkilerin 'yer'e özel tanımlanması ve planlama-kentsel tasarım bütünlüğünün plan-projelendirme kapsamında elde edilmesine yönelik olarak 1/1000 ve 1/500 ölçekte kentsel tasarım çalışmaları gerçekleştirilmektedir.²

2001-2002 öğretim yılı 2.sınıf Şehircilik Projesi atölye çalışmalarında, yukarıda belirlenen eğitim amaç ve hedefleri doğrultusunda, çalışma alanı olarak Çeşme – Dalyan yerleşmesi içerik seçilmiştir. Atölyede planlama-tasarım sürecinde izlenen yöntem ve elde edilen sonuçlar planlama ve eğitim ortamında tartışılmaya değer bulunmuş ve bu yazının içeriğini oluşturmuştur.³

¹ Çalışma alanının çevresel ilişkilerinin ve ulaşım ana kararlarının ele alındığı 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Şeması, fiziksel ve mekansal verilerin genel düzenleyici çizgilerinin/kararlarının ortaya konulduğu 1/5000 ölçekli Yapısal Şema bu yarıyılın ağırlıklı çalışmalarını oluşturmaktadır. 1/1000 ölçekli projeler ise bu yarıyılıda kentsel tasarım çalışmalarına bir giriş anlamında ele alınmaktadır.

² Gazi Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 1.sınıf Atölye çalışmalarının ilk yarıyılı, tasarım sürecinin temel ilkelerini kavramaya, nesnel dünyayı bu ilkeler bağlamında irdelemeye ve değerlendirmeye yöneliktir. İkinci yarıyılıda ise hedeflenen bu kapsamın yanısıra, öğrencilerin çevreyi algılama, analiz etme ve dönüştürme eylemleri için bilgi edinmelerini sağlayacak nitelikte çalışmalar yapılmaktadır. [1] 2.sınıf Atölye çalışmaları bu kuramsal çerçevenin üzerine oturtulmaktadır.

³ Bu makalede özellikle birinci dönem çalışmaları üzerinde durularak, süreç ve yöntemin söz konusu dönemi ilgilendiren hazırlık, ön aşamaları ve ilk sonuçları belirtilerek, açıklanmaya çalışılmaktadır.

Atölye çalışmasında Doç.Dr. Mehmet Tuncer ve Araştırma Görevlisi Kıvanç Ertugay da yer almıştır.

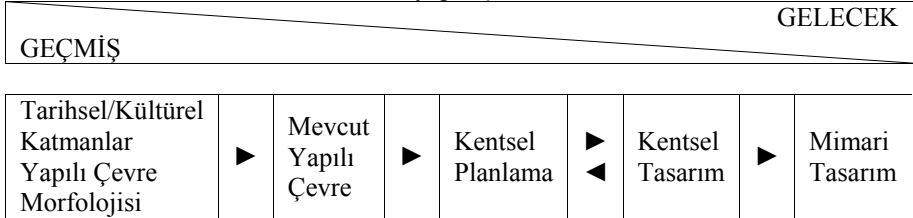
2. KENTSEL TASARIM SÜRECİ VE YÖNTEMİNE İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

Kentsel tasarım genel anlatımı ile, ‘kentsel mekanda fiziksel, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik bağlamlarda çok boyutlu, kentsel detay irdeleme ve çözümlenmelerini içeren ayrıntılı bir düzenleme yöntemi’dir. Kentsel tasarım, kent ölçeğinde gerçekleştirilen ayrıntılı düzenleme ve uygulama biçimidir.

Türkiye’de yirminci yüzyılın son on yılında kentsel tasarımın kavram, kuram, kapsam ve uygulama araçları ile ele alınıp, tartışılmasına aracı olan Kentsel Tasarım Sempozyumları’nın ikincisinde, ‘Kent Mekanın Tasarımından Hedeflenen’ başlığı altında, sunulan bir bildiriye ‘..... yerel stratejik önceliklerin belirlediği ayrıntılı-operasyonel düzenlemelerde, organizasyonel boyut da içeren kentsel tasarım yöntem ve tekniklerinin kullanılmaya başlanması önerilmekte, böylece parsel sınırları içinde biten, dar kapsamlı bireysel, tekil değerlendirmeler ve çözümlenmelerden optimal büyüklük ve bütünlükte öncelikli kentsel alanlarda kentsel tasarım uygulamalarına geçilebilir’ denmektedir [2].

Türkiye’de kentsel tasarımın yakın zamana kadar kentsel tasarım yarışmaları ile genel anlamda meydan, park ve sokak ölçeği veya birkaç sokaktan ibaret bir kentsel parça için elde edilmeye çalışılması, yukarıda belirtilen sav ile çelişmektedir. Bu çelişkinin çözümü ise sadece pratikte değil aynı zamanda mevcut kuramların irdelemesinde ve dolayısı ile eğitimindedir. Tasarım Akademia’sına ise, kentsel bütünsellik içinde kentsel tasarım eğitimi gibi önemli bir rol düşmektedir. Kentsel yapılı çevrede bütünsellik aşağıdaki gibi şemalaştırılabilir:

Tablo 1. Kentsel yapılı çevrede bütünsellik

Yapılı çevre için düzenleme ve uygulama biçimi olarak kentsel tasarım, bu çevreye ilişkin analitik etüdlerin, bunların sentezlerinin ve projeksiyon değerlerinin yanında, kentsel yaşam kalitesine ilişkin görsel ve çevresel değerlerin etüdünü ve kent görünüm hedeflerinin oluşturulmasını içermektedir. Bu yönü ile kentsel tasarım, N. Taylor’un belirttiği gibi, bir sanatsal girişimi de ifade etmekte, ‘kentsel tasarım sanatı kentgörünümünü oluşturma veya şekillendirilme sanatı’ olarak tanımlanmaktadır [3].

Bu sanatsal girişim için belli analitik tekniklerin uygulanmasının gerekliliği M. Symes tarafından, bir kentsel tasarım eğitimi sempozyum bildirisinde şöyle ifade edilmektedir: ‘Kentsel tasarım, planlama tekniklerinin yapıyı çevrenin üretimi ve kullanımına uygulama girişimidir’ [4]. Bu tekniklerin uygulanması ve sanatsal girişim olarak ifadelendirilmesi konusunda öncelikle kent plancısı ve mimara önemli roller düşmektedir. Yukarıda anılan sempozyumda J.T Robertson bu rol üstlenmenin nedeni olarak şu durumun altını çizmektedir: ‘Kentsel tasarımın özelliği planlama ve mimarlığın ortak ilişkisinin yönlendirilmesi ile ilgilidir’ [5].

Yapılı çevrenin hem analitik anlamda, hemde sanatsal bir girişim olarak ele alınması bir ‘yer’in oluşturulması bir mekana, bu mekanla ilgili kimlikli yersel özelliklerin iadesi anlamındadır. Böyle bir oluşturma çabası için J. Montgomery mekanın şu özelliklerinin irdelenmesini ve aralarındaki bağların kurulmasını önermektedir:

- i. aktivite/ faaliyet
- ii. imge
- iii. biçim [6].

Yer bu üç ilkesel kavramın ara kesitinde, dolayısı ile bunların kesişme alanında oluşmaktadır.

Bu oluşumda, üründen ziyade sürecin önemli olduğu konusunda A. Rapoport’a gönderme yapılmaktadır [7].

İngiltere Çevre Bakanlığı’nın desteği ile Kentsel Tasarım Çalışma Grubu’na 1996’da Londra’da düzenlenen Kentsel Tasarım için Yeni Bir Ajanda Sempozyumu’nu izleyen değerlendirme makalesinde R. Cowan, kentsel tasarım sürecindeki beş önceliği şöyle tanımlamaktadır:

- i. işbirliği
- ii. yeterli kaynak
- iii. fiziksel tasarımın ötesine geçen bir faaliyet alanı
- iv. stratejik çerçeve
- v. ‘yer’ bağlamının özenle irdelenmesi [8].

Türkiye’de 1990 yılında birincisi yapılan kentsel tasarım sempozyumlarının ilk dördünün sonuçları üzerine bir sentez denemesi yapan M. Çubuk yukarıda söylenenlere koşut bir biçimde ve Çeşme-Dalyan yerleşimi kentsel tasarım çalışmalarında , atölye çalışmasının yöntemini de ortaya koyabilmeye yararlı, şu saptamayı yapmaktadır.

‘Kentsel düzenlemede bir araç olan kentsel tasarım yerel ölçekte, kent ölçeğinde üç boyutlu konular, kentsel biçim ve beşeri özelliklerle ilgilenmektedir. Kentsel tasarım bir tekniko-artistik disiplin olarak ve tasarım rehberiyle kentsel

düzenlemelerde kentlilerin isteklerine cevap verebilen bir döküman, bir araç olarak ortaya konmaktadır. Kentsel düzenlemelerde kentlilere sunulacak yaşam şekliyle ilgili mekansal boyutlu fiziksel düzenlemeler geleneksel disiplinlerle yapılamadığına göre, kentsel tasarım planlama disiplininin bir parçası ve devamı olarak ele alınmalı, kentsel düzenlemeler kentsel tasarım yoluyla yapılmalıdır' [9].

Böylece 'öz' anlamda, kentsel tasarımı süreç ve yöntem olarak belirledikten sonra; atölye ve atölyenin saha çalışmasına ilişkin konu, bu bağlamda ele alınabilir.

3. YÖNTEMİN UYGULANDIĞI ÇALIŞMA ALANI: ÇEŞME- DALYAN

Ege Bölgesinde, İzmir İline bağlı Çeşme İlçesi, Türkiye'nin batısında üç tarafı denizlerle çevrili, kendi adını taşıyan yarımadanın üzerinde yer almaktadır. İlçe doğuda Urla, kuzeyde Karaburun İlçesi, güneyde ve batıda Ege Denizi ile çevrilmiş durumdadır.

Antik çağda Kysus adıyla anılan Çeşme'nin, bugünkü adını denizcilerin su temin ettikleri 'çeşme'lerden aldığı ve M.Ö. 9. yüzyılda kurulduğu sanılmaktadır [10].

Çeşme kenti yöresel ekonomik özelliklerine bağlı olarak ticaretin, bölgesel ekonomik ilişkiler düzeyinde ise turizmin öne çıktığı bir yerleşimdir. Geçmiş çağlarda Avrupa ile Asya arasında Cenevizli tüccarların geçiş ve ticaret noktası olan Çeşme Limanı, İzmir Limanı'nın gelişmesi ile önemini yitirmiş olmasına rağmen bugün de hem feribot ve kurvaziyer limanı olarak, hemde yat limanı ile, deniz ulaşımında belli bir yere sahiptir.⁴

Ülkemizin başlıca turizm merkezlerinden biri olan Çeşme ve yöresindeki halk, Antik çağda 12 İyon birliğinden olan 'Erythrai'nin (bugünkü yerleşimin adı ile, İldırı) kalıntıları ile iç içe yaşamaktadır.⁵

⁴ Çeşme'de zeytin, üzüm, tütün, kavun, anason gibi ekonomik değeri yüksek ürünler yetiştirilmektedir. Dünya da bir tek Sakız Adası'nın güneyinde ve Çeşme bölgesinde yetişebilen Sakız Ağacı geliştirilmeye ve ekonomiye büyük pay olarak kazandırılmaya çalışılmaktadır.

1960'lı yıllarda turizmin gelişmeye başlamasıyla tarımsal üretim büyük ölçüde düşmüş ve ilçede turizm ekonomisi ön plana çıkmıştır.

Çeşme'nin yirmiyeye yakın kumsalı bulunmaktadır. Şifne, Küçük liman, Pırlanta, Paşa Limanı, Ilıca Plajı, Çiftlik, Altinkum, Çatalazmak, Sakız koyu, Tekke plajı, Ayayorgi bunlardan birkaçıdır. Çeşme Ege Denizinin en ılık koylarına sahiptir.

⁵ Çeşme, Lydia, Pers, Pergamon (Bergama) Krallığı, Roma, Bizans egemenliklerini yaşamıştır.

Çeşme merkezde çok fazla antik yapı olmasına rağmen bunlardan günümüze kadar ulaşabilenlerin sayısı çok azdır. Rumlar tarafından 18.yy. sonunda yapıldığı sanılan Ayios Harabos Kilisesi, 1508 yılında II. Beyazıt tarafından yaptırılan Çeşme Kalesi bugüne ulaşabilen önemli eserlerdendir.

Çeşme'nin bir diğer özelliği özgün konut dokusudur. Günümüze değin kalabilen bu konutlar, Osmanlılar'ın Ege kıyılarında oluşturduğu karma mimarlık örneklerindedir. Bu konutların benzerleri, başta Sakız Adası olmak üzere tüm Ege adalarında görülebilmektedir.⁶

a. Dalyan'ın doğal güzelliği Lagün'den görünüm: Omurga tanımı

b. Lagün'den Dalyan'ın kuzey-doğu görünümü: Siluet tanımı

c. Çeşme'den panoramik görünüm: Siluet tanımı

d. Çeşme kent merkezinden görünüm: Omurga tanımı

Şekil 1. Çeşme ve Dalyan'dan görsel ve çevresel değerler irdelemede kullanılan birincil önem görünümlerden örnekler*

*Çalışma'da yerinde çekilen fotoğraflar için Özge Yalçın'ın arşivinden yararlanılmıştır.

⁶ Türklerin ve Rumların bir arada yaşamış olmaları, evlerin yapımlarında birlikte çalışmaları, yapıların biçimlenişini de etkilemiştir.

Çeşme konutlarının en büyük özelliklerinden biri, ön bahçesiz ve bitişik düzende yapılmış olmalarıdır. Kapılar doğrudan sokağa açılmakta, sokağa bakan ilk kat odalarında kepenkli pencereler bulunmakta, zemin katlarında ise dükkanlar yer almaktadır. Konutların ikinci özelliği ise genellikle kagir yapıım sistemi ile yapılmış olmalarıdır [11].

Çeşme yerleşmesinin en belirgin iklimsel özelliği enerji üretiminde kullanılan şiddetli esen rüzgarıdır. Çeşme'nin bir diğer tanımlayıcı özelliği de ılıca ve kaplıcalarıdır.

Çeşme merkez İzmir'e bağlı bir ilçe belediyesidir. Çeşme ilçesine bağlı; Germiyan, Ildır, Karaköy, Ovacık olmak üzere toplam dört köy bulunmaktadır. 1980'lerin ortalarında Dalyanköy ve Çiflikköy'de tatil sitesi ve kooperatiflerin yoğunluğu artmış ve bu yerleşmeler köy statüsünden çıkıp, 1981 yılında merkez belediyeye bağlı mahalleler haline gelmişlerdir.

4. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Çalışma alanı olarak seçilen Çeşme/Dalyan yerleşmesinde gerçekleştirilen planlama ve kentsel tasarım çalışmalarında kapsam genel çizgileri ile;

- Yerleşimin özel ve temel niteliklerinin farklı mekansal ve sosyal öğeler üzerinden ortaya konulması,
 - Kent ve kent parçası kavramlarının irdelenmesi,
 - Kent parçası-kent bütünü etkileşiminin Çeşme-Dalyan özelinde ve çevre yerleşmeler genelinde irdelenmesi,
 - Kent bütünü/kent parçası etkileşiminde, kent parçası düzenlemesinin rolü ve öneminin kavranması, yapılan alan çalışması ile örneklenmesi,
 - Yerleşimin yeniden biçimlendirilmesinde planlama/kentsel tasarım/kentsel mekan ilişkisinin kurulması,
 - Yerleşime ilişkin kentsel düzenlemelerde kentsel tasarım ve tasarım ilkelerinin kullanılması, seçilen alan üzerinde sorgulanması ve değerlendirilmesi,
 - Seçilen alanın yeniden düzenlemesine ilişkin kentsel tasarım projesinin hazırlanması,
- olarak saptanmıştır.

5. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

G.Ü. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 2. sınıf öğrencileri ile birlikte yürütülen Çeşme/Dalyan yerleşimi kentsel tasarım çalışmaları 1 yıllık bir zaman süresinde 2 dönemi kapsamıştır.

Yukarıda belirlenen kapsam doğrultusunda atölye çalışmaları teorik ve uygulamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Teorik açılımlar (atölyenin) öğretim elemanları

tarafından öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda öğrencilerden bu açılımları destekleyecek teorik bir çalışma yapmaları beklenmiş; atölye öğretim kadrosu tarafından belirlenen konular öğrenciler tarafından genel olarak ve Çeşme/Dalyan yerleşimi ile ilişkilendirilerek araştırılmış ve ders kapsamında sunulmuştur.

İlk dönem, kuramsal bilgilendirme, yerinde inceleme, ilgili kurum ve kuruluşlardan alana ilişkin kapsamlı bilgi toplama çalışmaları ile başlamıştır. Toplanan veriler yerine gidilerek güncelleştirilmiştir.⁷ Yerinde gerçekleştirilen alan çalışmalarında öğrencilerden yerleşime ilişkin algılarını ortaya koyacak eskizler ile silüet, görünüş, perspektif çalışmaları yapmaları beklenmiştir.

Alana ilişkin toplanan ve güncelleştirilen veriler, öğrencilerin kendilerine verilmiş olan sistematik içerisinde değerlendirilmiş ve bu değerlendirme sınıf genelinde oluşturulan dört grup tarafından, kentsel tasarım planına temel oluşturmak üzere, çevresel ve görsel değerler analizi biçiminde grafik olarak ifade edilmiştir.

Bu aşamadan sonra öğrencilerden, Dalyan'ın bugünkü mekansal ve yaşamsal kurgusundan ve ellerinde var olan görsel ve çevresel değerler analizlerinden yola çıkarak, 2015 yılına ilişkin bir senaryo oluşturmaları, bu senaryo doğrultusunda mekansal ve yaşamsal kurguyu yeniden düzenlemeleri istenmiştir.

Öğrenciler Dalyan özelinde ele aldıkları önceliklere bağlı olarak dört farklı senaryo oluşturmuşlardır. Bunlar;

- Korunan Dalyan,
 - Turizm Cenneti Dalyan,
 - Aydıncıköy Dalyan,
 - Eko-köy Dalyan,
- olarak ifade edilmiştir.

Planlama-kentsel tasarım çalışmaları, bu senaryolara bağlı olarak 1/25.000, 1/5000, 1/1000 ve 1/500 olmak üzere dört farklı ölçekte gerçekleştirilmiştir (Tablo 2). İlk dönem ağırlıklı çalışmalarını oluşturan 1/25.000 ve 1/5000 ölçekli planlama çalışmaları oluşturulan senaryolar bağlamında, grup çalışması olarak ele alınmıştır. Bu ölçeklerde yapılan planlama çalışmalarında, öğrencilerden, klasik imar planı ifade etmelerinden farklı olarak, her iki ölçeğe ait plan kararlarını şematik ifade etmeleri de istenmiştir. 1/25.000 ölçekte alanın çevre ilişkileri, ulaşım ana kararları ele alınmış, bu kararlar 1/5000 ölçekli yapısal şemalarda detaylandırılmıştır.

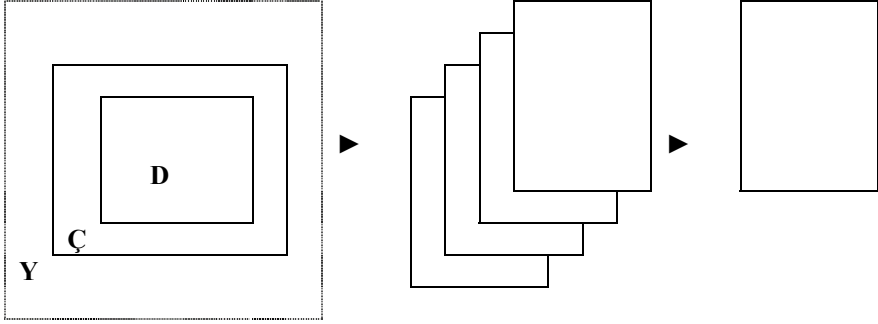
⁷ Yerinde yapılan saptama çalışmaları kapsamında, yöre halkına konut, ticaret anketleri; kurumlara kurumsal anket uygulanmıştır.

Tablo 2. Çalışma sürecinin grafik ifadesi

2.1 Çalışma alanının çevresi ile ilişkilendirilmesi

2.2 Analizler

2.3 Sentez

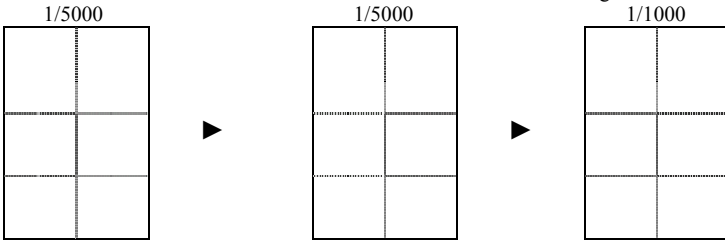

D: Dalyan: 1/1000, 1/500, **Ç:** Çeşme: 1/25.000, 1/5000, **Y:** Yarımada: 1/25.000

2.4 Çevresel ve görsel değerler irdeleme

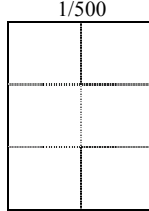
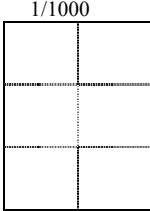
2.5 Yapısal şema

2.6 Çevresel ve görsel değerler irdeleme

2.7 Kentsel tasarım planı

2.8 Kentsel Tasarım

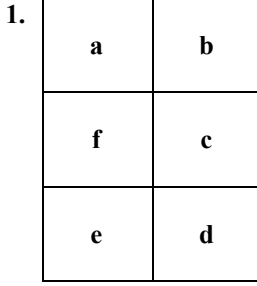

Grup çalışması olarak gerçekleştirilen 1/5000 ölçekli şemalar bütünü oluşturmak üzere grup üye sayısına göre anlamlı 6-7 parçaya ayrılmış, 1/1000 ölçekli kentsel tasarım çalışmaları bir bütünün parçaları şeklinde, bireysel olarak gerçekleştirilmiştir⁸ (Tablo 3).

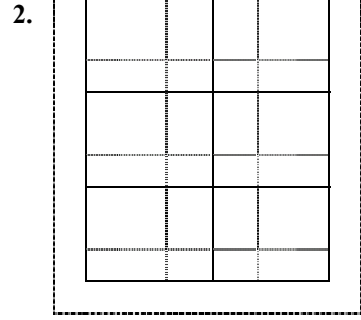
⁸ Planlamada problemlerin salt tümdengelim yöntemi ile çözülemeyeceğinden hareketle, tek parçanın analizi ve tasarımı üzerinde yoğunlaşmıştır. Bundan sonraki aşamada ise, çalışma grubu üyelerinin sorumlu olduğu her parça birbiri ile bütünleştirilmiştir.

Tablo 3. Bütünleşik Yöntemin Grafik İfadesi

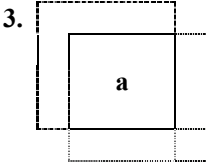
3.1 Kentsel tasarım planlama alanını bölümlenmesi, 1/1000

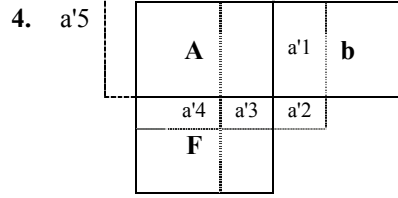
3.2 Tasarım alanının ek çalışma alanları ile gösterimi, 1/1000

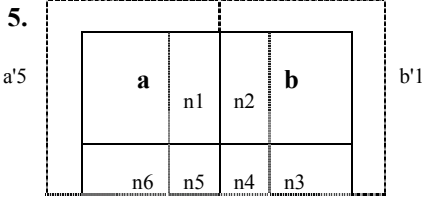
3.3 a'ya göre temel alan ve ek alanlar

3.4 a'nın ek alanlarının bitişik temel alanlar ile ilişkisi

3.5 a ve b'ye göre ek alanların çalışmasının eşgüdümü/işbirliği çözüm notasyonu

$$\begin{aligned}
 n1 &= 2(a,b) = b'5, a \\
 n2 &= 2(a,b) = a'1, b \\
 n3 &= 2(b,c) = c, b'2 \\
 n4 &= 4(c,a,b,f) = a'2, b'3, f'1, c \\
 n5 &= 2(f,a,b,c) = a'3, b'4, c'9, f \\
 n6 &= 2(f,a) = a'4, f
 \end{aligned}$$

_____ Bireysel Temel Alan Sınırı
 _____ Ortak Ek Alan Sınırı
 _____ Bireysel Ek Alan Sınırı
 n: Grup Üyesi Sayısı

a,b,c,d,e,f: grup üyeleri

Bütünleşik kentsel tasarım yönteminde eğitime ilişkin amaç: Bütünleşik kentsel tasarım elde edilmesi yönünde, bireysel çalışmaların grup üyesi olarak gerçekleştirilerek, fizik mekan düzenlemesinde grup işbirliği ve eşgüdümlü çalışmanın kavranmasıdır.

İkinci dönem, alanda yapılan değerlendirme çalışması ile başlamıştır. 1/25.000 ölçekli çevre düzenleme şeması üretilerek, 1/5000 ölçekli yapısal şema bu değerlendirmeler sonucunda revizyona tabii tutulmuş ve bu revizyonlara paralel olarak ikinci dönemin ağırlıklı çalışmalarını oluşturan 1/1000 kentsel tasarım planları yeniden ele alınmıştır. Bu anlamda daha detayda, seçilen bir kent parçasında 1/500 ölçekli planlama ve tasarım çalışmaları da gerçekleştirilmiştir.

Her iki dönemde de 3. boyut üzerinde ağırlıklı olarak durulmuş, öğrenciler ilgili ölçeklerde 2. boyutu destekleyecek maket, perspektif, görünüş, kesit, aksonometri, izometri çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir (Şekil 2).

6. PLANLAMA-KENTSEL TASARIM YÖNTEMİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME

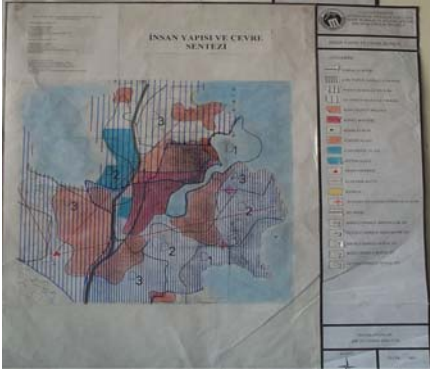
Çeşme-Dalyan yerleşimi planlama ve kentsel tasarım çalışmalarında izlenen yönetime ilişkin değerlendirmeyi, aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

Planlama-kentsel tasarım sürecinde katılım; İlk dönem sonunda planlama ve kentsel tasarım çalışmaları Çeşme Belediyesi Çakabey Kültür Merkezin’de sergilenmiş ve sergiye meslektaşların, bürokratların ve halkın katılımı büyük olmuştur. Projeler üzerinde yapılan değerlendirmeler 2. dönem çalışmalarına önemli girdiler sağlamıştır. Bu yaklaşımla planlama- kentsel tasarım sürecinde önemli bir veri olan ‘katılım’ hayata geçirilmiştir.

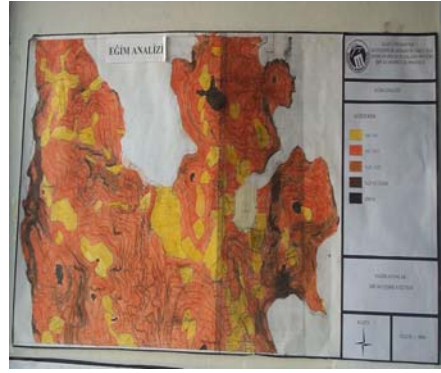
Kentsel tasarım sürecinde disiplinlerarası çalışma; Çeşme-Dalyan yerleşimi 2001-2002 öğretim yılı, 2.döneminde, G.Ü Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü 3. Atölye öğrencilerine de, belirtilen atelye öğretim kadrosunca, çalışma alanı olarak verilmiş ve söz konusu Mimarlık Atölyesi 1. dönem çalışmalarından yararlandırılmıştır. 2.yarıyılında, yerinde yapılan inceleme-değerlendirme çalışmalarında, 1.yarıyıl Çeşme Atölyesi’nin kentsel tasarım analitik ve şematik çalışmaları, belge ve bulguları temelinde iki bölüm atelyeleri ortak çalışmış ve karşılıklı bilgi aktarımının oluşturulması ve gerçekleştirilmesine çalışılmıştır. Bu yaklaşım, farklı disiplinlerin birarada çalışmalarının önemini ve anlamını eğitim sürecinde de ortaya koymuştur.

Planlama-kentsel tasarım sürecinde bütün ve parçaları arasındaki ilişki; 1/5000 ölçekli planların anlamlı bütünlere bölünmesiyle elde edilen ve bireysel olarak gerçekleştirilen 1/1000 ölçekli kentsel tasarım çalışmaları tasarım sürecinde bütün ve parça arasındaki ilişkinin kavranmasında etkili olmuştur. Bu süreç öğrencilerin birbirleri ile koordineli çalışmasını zorunlu kılmıştır.⁹ Böylece, parçadan bütüne ulaşırken olması zorunlu fonksiyonel ve görsel ilişkiler daha sağlıklı kurulmuştur.

⁹ Her bir öğrenci 1/1000 kentsel tasarım çalışmasındaki tasarım ilke ve kurallarının yakın çevresinde sürekliliğini aramış, çalışmalar bu doğrultuda yönlendirilmiştir.

Analiz çalışmalarından örnek, 1/5000

Sentez, 1/5000

Görsel ve çevresel değerler analizi, 1/5000

Yapısal şema, 1/5000

Bütünleşik kentsel tasarım, 1/1000

1/1000 kentsel tasarımdan seçilen bir mekanın 1/500 tasarımı

Şekil 2. Atölye öğrencilerinin çalışmalarından örnekler

Planlama- kentsel tasarım sürecinde şematik ifade; Klasik imar planlaması anlayışı ve ifade biçimlerinin yaratıcı düşüncüyü geliştirmedeki sınırlamalarını ortadan kaldırmak amacıyla, 1/5000 ölçekli şemalardan (Yapısal Şema ve Görsel ve Çevresel Değerler Şeması) 1/1000 kentsel tasarım planlama aşamasına geçilmiştir.

‘Bütün’ün şema ve grafik dili ile kavranması ve sunulmasından sonra kentsel tasarım çalışmalarına geçilmesi, atölye eğitim sürecinde soyut-somut ilişkisinin daha iyi kavranması ve kurulmasını sağlamıştır.

Planlama-kentsel tasarım sürecinde 3. boyut; Çalışma süresi boyunca 2. boyutta ifade edilen düşüncelerin 3. boyutta da ifade edilmesi anlamında yapılan maket, perspektif, izometri, aksonometri çalışmaları öğrencilerin ‘mekanı’ bir düzlem olarak değil, üç boyutlu elemanlarla zenginleştirilmiş bir yaşam çevresi olarak algılamalarını kolaylaştırmıştır.

Planlama-kentsel tasarım sürecinde kuramsal altyapı; Çalışma programı kapsamında öğrenciler tarafından gerçekleştirilen teorik açılımlara ilişkin araştırmaların iki önemli katkısı olmuştur. İlki bu çalışmaların öğrencilere araştırma sistematigi açısından kazandırdığı deneyimdir. İkincisi ise planlama-kentsel tasarım sürecinin ne tür bilgilerle desteklenebileceğine ilişkin bir çerçeve oluşturması ve öğrencilerin bu bilgilerle donatılmasıdır. Genel kuramsal çerçeve Dalyan özelinde ‘yere’ bağlı nitelikler açısından irdelendiği için tasarım sürecine önemli girdiler sağlamıştır.

7. SONUÇ

2001-2002 öğretim yılı boyunca Çeşme/Dalyan yerleşimi özelinde sürdürülen planlama ve kentsel tasarım çalışmalarından, kentsel tasarım yöntem ve sürecine ilişkin önemli ipuçları çıkarılmıştır. Bunları;

- Kentsel tasarımın bütünsellik içinde gerçekleştirilmesi gereği,
 - Kentsel tasarımın parsel sınırları içinde biten, dar kapsamlı bireysel, tekil değerlendirmeler ve çözümlenmeler ile gerçekleştirilemeyeceği,
 - Kentsel tasarım sürecinde, planlama tekniklerinin yapıyı çevre’nin üretimi ve kullanımına uygulanmasında, kent plancısı ve mimara önemli roller düştüğü,
 - Mimarlık-Planlama disiplinleri arasındaki bağın daha yaşanabilir çevreler yaratılabilmesi açısından önemli olduğu,
 - Ekip çalışmasının güçlü işbirliği ve eşgüdümün kentsel tasarım sürecindeki önemi,
 - Kent görünümünü oluşturma veya şekillendirilme sanatı olarak tanımlanan kentsel tasarım çalışmalarında 3 boyutlu ifade arayışlarının, görsel ve çevresel değerler irdelenmesinin önemi,
- şeklinde özetlemek mümkündür.

KAYNAKLAR

1. ŞBP 163 ve ŞBP 164 Şehircilik Projesi I Dersleri, **Ders Programları**, G.Ü, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, ŞBP Bölümü, 2001-2002 Öğretim Yılı, Ankara.

2. Bilsel, A., Bilsel, G., Türkoğlu, K., Erkal, F.N., Erciyes, F., Kaplan, H., 'Kent Planlamada Değişen Öncelikler ve Kentsel Tasarım', **2. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu**, M.S.Ü Matbaası, İstanbul, 21-22 Mayıs 1992.
3. Taylor, N., 'The Elements of Townscape and Art of Urban Design', **Journal of Urban Design**, Carfax Publishing Ltd, Vol.4, No.2, 195-209, 1999.
4. Symes, M., 'Urban Design Education in Britain and America', M.Pittas and A.Ferebee, **Education for Urban Design**, Boston, M.A. Hutchinson, 61, 1982.
5. Robertson, J.T., 'The Current Crisis of Disorder', M.Pittas and A.Ferebee, **Education for Urban Design**, Boston, M.A. Hutchinson, 36, 1982.
6. Montgomery, J., 'Making a City: Urbanity, Vitality and Urban Design', **Journal of Urban Design**, Carfax Publishing Ltd, Vol.3, No.1, 93-116, 1998.
7. Rapoport, A., 'Development, Culture, Change and Supportive Design', **Habitat International**, Pergamon Press Ltd, Oxford, Vol.7, No.56, 251, 1983.
8. Cowan, R., 'The New Urban Design Agenda', **Urban Design Quarterly**, Issue 63, July, 18-23, 1997.
9. Çubuk, M., 1994, 1992-1993 Sonuçları Üzerine Sentez Denemesi, **Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu**, Basılmamış Matbu Rapor, M.S.Ü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, 5.
10. Çeşme Belediyesi, **Çeşme Rehberi**, İzmir, 2000.
11. www.cesme.gen.tr, Ekim, 2002.